

Рецензия

на гл.ас. Елка Игнатова Атанасова, ди за участие в конкурс за “Доцент” в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки по професионално направление 3.8 Икономика и научна специалност „Икономика на здравеопазването“ за Катедрата по икономика и управление на здравеопазването при Медицински университет-Варна, Факултет по обществено здравеопазване (ДВ, бр. 96/01.12.2017 г.)

Рецензент: проф. Евгения Делчева, д-р по икономика

I.Биографични моменти

Е.Атанасова е родена на 11.05.1974 г, гр. Ловеч. Завършила е висше образование магистър по специалността „Здравен мениджмънт” в МУ-Варна през 1998 г. През 2003 г. е придобила специалност „Икономика на здравеопазването“ в МУ Варна. През 2014 г. и е присъдена научната и образователна степен „доктор” по икономика в Университета на Маастрихт, Холандия. От 1999 г. и досега е асистент към Катедрата по икономика и управление на здравеопазването, Факултет по обществено здравеопазване, Медицински университет – Варна. Има 9 продължаващи обучения по различни проблеми на икономиката на здравеопазването и езиково обучение.

Има езикови и компютърни умения. Работи в екип по научни проекти. Участва в 8 успешно завършени проекти.

II.Общо описание на представените материали

Е. Атанасова е представила общо 52 научни публикации включително докторската и дисертация „Формални и неформални потребителски плащания в общественото здравеопазване на България“ (2). От тези публикации 8 са по дисертацията и не подлежат на рецензиране. **Обект на рецензиране в настоящата рецензия са 43 научни публикации.**

В структурно отношение трудовете се подразделят според техния вид на:

Самостоятелни монографии - 1

Публикации в съавторство в монографии и книги – 2 броя от които 1 на английски език .

Участие в учебно помагало.

Научни статии в периодични издания – 24 броя от които на английски език – 4 и в международни издания – 9.

Научни статии в неперидични издания – 14 от които 2 на английски език и в международни издания 2.

От всички публикации подлежащи на рецензиране, 3 са самостоятелни, в 11 е първи автор.

В съдържателно отношение всички реални публикации са в областта на обявения конкурс по икономика на здравеопазването. Открояват се четири направления на научни търсения:

- Финансиране на здравеопазването (потребителски плащания) – 12 труда
- Обществено здравеопазване и здравен мениджмънт – 12 труда
- Фармакоикономика – 9 труда
- Общи проблеми на икономиката на здравеопазването - 10 труда

III.Обща характеристика на научната, научно-приложната и педагогическата дейност

3.1. Научна дейност

В научната си дейност гл. ас. Д-р Е. Атанасова се проявява като целенасочен и задълбочен изследовател, чиито основни научни интереси са в областта на директните потребителски плащания в здравеопазването (финансиране на здравеопазването), но през последните години тя навлиза убедително в други направления – фармакоикономика и обществено здравеопазване като сполучливо интегрира своите знания на здравен специалист с търсенията на здравния икономист. Също така част от нейното научно творчество са публикации посветени на общи проблеми на здравната икономика като здравна реформа, достъп до здравни услуги, ABC анализ и др.

В дисертационната си разработка на тема „Формални и неформални потребителски плащания в общественото здравеопазване на България“, Е.Атанасова навлиза в сложната и конфликтна материя по позитивна и нормативна оценка на директните плащания на пациентите – формални и неформални, нерешените проблеми във финансирането на здравеопазването и др.

Като творческо продължение на тази тематика се явява самостоятелната монография „Потребителски плащания в здравния сектор“, която е първата монография посветена задълбочено на потребителските плащания на пациентите в България и 13 европейски страни. Монографията съдържа главно същностни въпроси за природата, формите, механизмите и практиките на потребителски плащания в здравеопазването - една от важните теми в икономиката на здравеопазването. Ще обърне внимание на

основни приноси в монографията. На първо място - систематизиране и обогатяване на теоретични аспекти на потребителските плащания – дефиниране, видове (форми), функции, влияние и механизми. Авторката разграничава директни плащания, формални и неформални плащания, както и квази- формални и квази-неформални плащания. Най-голям интерес и научен принос на авторката е изложението и анализът на практиките в областта на потребителските плащания на 14 страни от Европейския съюз вкл. България (в четвърта глава). В анализа ясно се открояват периодите от 90- 2008 г. (началото на икономическата криза) и следкризисния период до наши дни. Извеждането на добри практики и изводи от опита на другите европейски страни в областта на потребителските формални плащания може да послужи за българската система за „бенчмаркинг“ и „бенчлърнинг“, както и за насоки за по-успешно реформиране на здравния сектор в България. С издаването на монографията се запълва една празна ниша в арсенала от учебни пособия за студентите по здравен мениджмънт, икономика на здравеопазването и управление на здравните грижи, но тя може да се чете и от по-широка аудитория – здравни мениджъри, студенти и специализанти по други специалности.

С участието си в други две монографии Е.Атанасова отново се фокусира върху основните проблеми на нейните научни търсения – финансиране на здравния сектор. Едната от тях е на английски език и представлява едно от изданията за реформите и функционирането на българската здравна система.

Учебното помагало „ Сборник от задачи по икономика, организация и финансиране на лечебните заведения ” представлява концентриран израз на приложни казуси и знания в областта на организацията и икономиката на здравната помощ.

В другите си трудове Е. Атанасова продължава да развива проблемите на икономиката на здравеопазването с интерес към фармакоикономика и лекарствените пазари, икономическия анализ и стойностна оценка на болничната помощ, като се насочва и към по-обща проблеми на здравната система (клинични пътеки, достъп до здравна помощ, социоикономически изследвания, здравна демография, бедност и др.). Заслужават внимание анализите на лекарствените пазари, анализите „цена-себестойност“ в болниците, както и проучванията в областта на обучението по здравен мениджмънт и обществено здравеопазване. В няколко статии тя фокусира вниманието си върху болничния мениджмънт и управлението на човешките ресурси. Ценни за науката са и проучванията на достъпа и социоикономическите неравенства в

здравеопазването, развитието на генеричен пазар на лекарства, електронната търговия на лекарства, непосредствените потребности от здравни услуги, експериментално изследване за предпочитания на пациентите за качество, достъп и цени и др.

Резултатите от проучванията и анализите допринасят за обективизацията на здравната икономика, политика и здравния мениджмънт.

3.2. Научно-приложна дейност

Забавената реформа в здравеопазването след 2000 г създава благоприятен фон и предлага множество емпирични казуси за решаване. На този фон се развива **научно-приложната дейност** на Е. Атанасова. Ще отбележа като преимущество участието на авторката като млад изследовател завършило с докторска дисертация в един от най-успешните по класацията на Европейската комисия международни научноизследователски проекти - проекта "ASSPRO CEE 2007" (2008-2013) финансиран от Европейската комисия и посветен на оценка на политиките на потребителските плащания в страните от Централна и Източна Европа.

Също така тя участва в 7 други проекта: на фондация "Отворено общество" за издаване на списание в областта на здравната икономика и мениджмънт - "Здравна икономика и мениджмънт", съвместно и с фондация "Светли страници" и издателство "Стено"-Варна, 2001 – 2002 г.; международен проект на Министерство на здравеопазването, Испанската агенция по международно сътрудничество, Gruppo Consultor de Infraestructuras (Madrid), НЦОЗ за "Обучение по болнично управление на управленския персонал в УМБАЛ "Св. Анна" - София"; експерт - 2001 – 2000 г.; изграждане на болнична мрежа за изработване на критерии и стандарти по бенчмаркинг - проект за сътрудничество между Университетска болница „Инзелшпитал“- Берн (Швейцария) и УМБАЛ „Св. Марина“ - Варна, осъществяван съвместно с Асоциацията на болниците в България и Българската асоциация по здравен мениджмънт; експерт – 2004 г. ; българо-швейцарски проект по болнично управление – проект по междуправителствена българо-швейцарска спогодба между Министерство на външните работи – България и Кантон Тичино – Швейцария, финансиран от Швейцарската агенция за развитие и сътрудничество; експерт и преподавател - 2003-2005 г.; проект на Европейската обсерватория по здравни системи. Здравни системи в преход: България; експерт - 2011 – 2012 г. ; Study on Corruption in the Healthcare Sector -

изследователски проект, финансиран от Европейската комисия; експерт и репортер - 2013 г.

Нейните приложни разработки върху икономическите параметри на финансиране на здравеопазването, както и анализът на болничната дейност се основават на адекватен емпиричен материал и допринасят за издигане на ролята на икономическия анализ и оценка в здравеопазването. Интерес за практиката представляват и търсенията на релативни решения за управление на болниците. Допълващ фокус върху икономическата тематика е и изследването върху нерегламентираните плащания от пациентите.

Ще открия и разработките на Е.Атанасова за мотивация на студентите по здравен мениджмънт във факултета по обществено здравеопазване, въвеждане на съвременни технологии и др.

Изводите от изследванията имат здравно-политическо значение в аргументацията за необходимостта от усъвършенстване на организацията и финансирането на болничната медицинска помощ, както и организацията на обучението по обществено здраве и икономика на здравеопазване.

3.3. Педагогическа дейност

Педагогическата дейност на гл. ас. Елка Атанасова, ди датира от 1999 г. когато тя започва работа като асистент в Катедрата по икономика и управление на здравеопазването във ФОЗ. От справките е видно, че тя участва с лекции, упражнения, семинари и изпити във Факултет „Обществено здравеопазване“ и факултет „Фармация“, от предходните три академични години както следва:

- За учебната 2014/2015 г. – 305 часа;
- за учебната 2015/2016 г. – 401 часа;
- за учебната 2016/2017 г. – 430 часа.

Е. Атанасова е участвала в обучението и провеждане на изпити на студенти от специалностите „Здравен мениджмънт“ (ОКС „бакалавър“ и „магистър“), „Здравни грижи“ (ОКС „бакалавър“ и „магистър“), „Фармацевтичен мениджмънт“ (ОКС „магистър“), „Опазване и контрол на общественото здраве“ (ОКС „магистър“), „Оптометрист“ (ОКС „магистър“), „Рехабилитация, морелечение, уелнес и спа“ (ОКС „магистър“) и „Фармация (ОКС „магистър“).

Е. Атанасова е взела участие с лекции и семинарни занятия на курсове за продължаващо обучение на медицински специалисти, бакалаври и магистри.

Гл. ас. Е. Атанасова, ди е осъществила научно ръководство на 2 специализанти по икономика на здравеопазването и е била рецензент на 8 дипломни работи.

Монографията, издаденото учебно пособие, както и много от публикациите на Е. Атанасова представляват учебни помагала, които се ползват от студенти и специализанти по здравен мениджмънт и икономика на здравеопазването.

В заключение, може да се обобщи, че **съществува баланс между научната, научно-приложната и педагогическата дейности** в кариерата на гл. ас. Е. Атанасова, ди.

IV. Научни постижения

Научните постижения на авторката са разположени в пространството на две научни области - икономика на здравеопазването и обществено здравеопазване като доминираща част от тях са по икономика на здравеопазването (направлението на конкурса).

В нашите разбирания приносите ще бъдат систематизирани по основни научни направления – финансиране на здравеопазването, икономика на здравеопазването, фармакоикономика и обществено здравеопазване и здравен мениджмънт. Всички те са приноси за обогатяване на съществуващи научни знания и не малка част от тях имат приложен характер.

▪ Финансиране на здравеопазването (потребителски плащания)

Основна част от приносите на Е. Атанасова доразвиват и разширяват известни научни тези и познания като например:

1. Предложена е по-детайлна структура на потребителските плащания и методика за изследване и анализ на формалните потребителски плащания в динамика. На базата на това е направен сравнителен анализ и са съпоставени различни периоди от развитието на здравните системи. (1)
2. Създаден и апробиран е методически инструментариум за анализ на използваемостта и плащанията за здравни услуги - нагласите към неформалните плащания; предпочитанията за избор на лекар в извънболничната помощ и за избор на болнични услуги; готовността за плащане за медицински услуги. За първи път у нас са представени резултати от

изследване сред различни фокусни групи, относно нагласите за потребителските плащания в здравеопазването. (2)

3. Научната литература е обогатена и допълнена с интегриран макроикономически анализ на формалните и неформалните потребителски плащания в публичния здравен сектор на България и са направени препоръки за българската здравна политика. (2, 14, 15, 16, 17)
4. Доказва се, че методите на заявените предпочитания (stated-preference methods) са подходящ инструмент за формиране на политики в областта на потребителските плащания. (2, 25)

• **Общи проблеми по икономика на здравеопазването**

- 1- Разработен е методически инструментариум за изследване на новите отношения в здравеопазването във връзка със стартиране на здравната реформа. (30, 31)
- 2- Изведени и аргументирани са тенденциите в промените на човешките и материалните ресурси в здравеопазването въз основа на сравнителен анализ с избрани европейски страни. (4, 18)
- 3- Проследена е еволюцията на здравно-икономическите идеи като са открити постиженията на българските здравни икономисти. (13)
- 4- Разработен и апробиран е научен инструментариум и алгоритъм за приложение на ABC метода за калкулиране на себестойността на здравни дейности. (34)

• **Обществено здравеопазване и здравен мениджмънт**

1. Изведени са основните институционални и финансови параметри на здравната промоция и са систематизирани добри практики за активно остаряване и здравна промоция при възрастните хора. Отправени са предложения за подобряване на политиката за здравна промоция. (27)
2. Извършен е критичен анализ на правната уредба на Националната здравна карта, с оглед съществуващи диспропорции между потребности и осигуреност в шестте региона за планиране на територията на страната. (42)

3. Изведени са предложения за регулиране на демографските процеси въз основа на сравнителен анализ на демографските тенденции в България и обединяваща се Европа. (37, 38)
4. Анализирани са социалноикономическите здравни неравенства в използваемостта на различните видове здравни услуги, както и различните аспекти на достъпа до здравни услуги, с оглед архитектурата на здравната мрежа в Североизточния район на България. (24, 26, 41)

• **Фармакоикономика**

1. Развити са фундаменталните аспекти и приложните проекции на фармакоикономиката, и са адаптирани алгебрични уравнения за намиране на съответните съотношения според различните методи. (7, 8)
2. Изследвани и систематизирани са индикаторите за проследяване и оценка на националната лекарствена политика и са изведени очакваните резултати от прилагането на програма за насърчаване на употребата на генерични лекарства. (9, 11, 12)
3. Анализирани са базисни законодателни промени във фармацевтичния сектор и на актуалните политики насочени към ограничаване на разходите за лекарства и повишаване на ефективността, и прозрачността от процеса на реимбурсиране на лекарствата в България, и са аргументирани предложения. (19, 28)

Публикациите по здравна икономика и обществено здравеопазване се прилагат в учебния процес при обучение на специализанти и магистранти във ФОЗ. Икономическите анализи и оценки се използват като казуси.

V. Отражение в българската и чуждата литература

Авторката е разпознаваема в страната и в англоезичния свят. За това говорят 1165 –те цитирания на чужди автори и в чужбина и 54 цитирания в български източници.

Справката за импакт фактор показва високо ниво от 8,775.

Доброто владение на английски език и участието и в научни проекти дава възможност на Е. Атанасова да публикува в чужди

научни списания и сборници и да участва с научни доклади на международни научни форуми.

VI.Препоръки

Препоръчвам на Е. Атанасова да продължава да работи в областта на формалните и неформалните плащания от пациентите за здравни услуги прилагайки по-формализирани методи за тяхната реална оценка.

VII.Заключение

Въз основа на съдържателното, структурното и комплексно оценяване на представените научни трудове и справки за кандидатката мога да обобщя, че:

- научната продукция съдържа резултати, представляващи научни и научно-приложни приноси в областта на икономиката на здравеопазването, здравния мениджмънт и общественото здраве;
- допринася за решаването на съществени управленски проблеми (формални и неформални плащания от пациентите, остойностяване на болничните продукти, социоикономически неравенства в достъпа до здравни услуги и др.) в лечебните и здравните заведения;
- спомага за въвеждане на съвременни икономически подходи и нови технологии в лечебните заведения;
- научната продукция и учебната практика отговарят на количествените изисквания на МУ - Варна за публикации вкл. и за самостоятелност и оригиналност на научните трудове,

поради което препоръчвам на уважаемото Жури при ФОЗ - Варна да присъди по достойнство на гл. ас. Елка Игнатова Атанасова, ди научното звание “доцент” в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки по професионално направление 3.8 Икономика и научна специалност „Икономика на здравеопазването“ за Катедрата по икономика и управление на здравеопазването при Медицински университет-Варна, Факултет по обществено здравеопазване.

Рецензент:
(проф. Евгения Делчева, д-р по икономика)

20 .03. 2018 г.